

REUȘITA ȘCOLARĂ – PREMISE

Laura BOTEZATU¹

botezatu_laura@yahoo.com

ABSTRACT: Motivation to learn is a crucial segment of academic success. The sources of motivation are multiple and complex. Motivation can be defined as the inner motives that direct human behaviour.

The internal components of motivation to learn are: curiosity, self-efficiency, attitudes, needs, skills, extrinsic motivation, self confidence and students' satisfaction.

School success is the ratio between the achievement and submitted effort in education. Factors and causes of the strain can be structured according to the following courts: student, teacher, school, social and family environment.

We can say that success has a mobilizing, stimulating effect for the students, as failure is daunting. Therefore success is positively correlating with school performance with work satisfaction and willingness to learn better.

KEYWORDS: motivation to learn, competence, student intelligence, student, satisfaction, school success.

Reușita școlară presupune dezvoltarea aptitudinilor, inteligenței, spiritului practic, spiritului aplicativ și spiritului experimental al acestora.

Un rol important în remarcarea reușitei școlare îl joacă pe lângă familie și cadrele didactice care trebuie să cunoască potențialul fiecărui elevul de liceu, să îl forțeze dacă este cazul pentru a fi evidențiat ca funcționabil și să îl angajeze în activități de învățare.

Dezvoltarea stimei de sine a elevului de liceu, în vederea reușitei școlare, este un proces de lungă durată, cu numeroase determinări obiective și subiective. Foarte important pentru reușita școlară este prevenirea eșecului școlar, care presupune intervenția întemeiată pe cunoașterea eventualelor cauze care ar putea genera nereușita în activitatea de învățare. Din acest punct de vedere, reușita școlară este considerată ca o rezultată a confluinței tuturor factorilor implicați în activitatea de învățare.

Gradul de adaptare la activitatea școlară arată capacitatea elevului de a cunoaște, de a asimila, de a interioriza cerințele externe, influențele

1 Profesor, Colegiul Tehnic „Dimitrie Ghika” Comănești, județul Bacău.

instructiv – educative programate alături de dorința și capacitatea lui de a se modela, de a se acomoda, de a se exterioriza în acest sens.

Unul din factorii de bază ai reușitei școlare este **inteligența școlară**.

Termenul de „inteligență școlară”, în perspectiva concepției lui J. Piaget, este echilibrul dinamic dintre asimilarea cerințelor școlare și acomodarea la acestea, la diferite niveluri de școlarizare. Inteligența școlară exprimă gradul de adaptare a elevului la cerințele activității de tip școlar. Ea depinde de variațiile permanente ale școlii, de sarcinile școlare și de personalitatea elevului. Deci se raportează la capacitatea elevului de a-și însuși cunoștințe școlare, deprinderi intelectuale etc. în condiții obișnuite, normale, de școlarizare cărora li se adaptează marea masă de elevi de aceeași etate cronologică.

Puterea de muncă, rezistența la efort, vivacitatea personalității, ritmul și eficiența activității etc. influențează reușita școlară a elevilor. Inadaptarea elevilor lenți are un caracter foarte particular, având frecvent oricine psihosomatică. Orice încercare bruscantă, venită din partea școlii sau a familiei, de a-l face pe acest elev mai rapid, poate duce la confuzii, la eșec, care agravează situația tensională a elevului.

Eficacitatea inteligenței școlare depinde, alături de perseverență și de rapiditatea funcționării mintale. În contrast cu elevul pasiv (astenic), cel activ (stenic) se caracterizează printr-o mare capacitate de a învinge dificultățile exterioare, care îi stimulează energia fizică și mintală. Dacă activismul se asociază cu aptitudini școlare dezvoltate, firea perseverentă va parcurge o cale ascendentă în activitatea școlară.

Activitatea școlară poate provoca oboseala prevenind de fapt epuizarea rezervelor de energie ale organismului (prin intervenția procesului de inhibiție). Oboseala elevului se manifestă nu atât la nivelul rezultatelor școlare, cât în amplitudinea oscilațiilor acestora. Starea subiectivă de oboseală se poate instala și pe fondul monotoniei care duce la saturație. Întrucât atenția este o condiție indispensabilă a desfășurării lecției și implicit a reușitei școlare, gradul de concentrare și intensitatea atenției, stabilitatea și flexibilitatea ei se schimbă în funcție de calitatea predării și de rezistența elevului la efort.

Începând de la vârsta preșcolară acțiunile copilului sunt planificate și reglate întrucâtva conștient – prin intermediul imaginii mintale și al cuvântului. Astfel, copilul își dă seama că el inițiază și tot el reglează activitatea. Punctul de plecare în formarea operațiilor mintale la copil îl

constituie acțiunea externă cu obiecte concrete. Limbajul înlesnește, pe de o parte, interiorizarea acțiunii materiale și detașarea de aspectele neesențiale, iar, pe de altă parte, exteriorizarea acțiunii mintale în conversație. În final procesul se transpune în planul limbajului intern, adică în planul mintal propriu-zis în care operația se realizează ca act de gândire. Elevul ajuns în stadiul operațiilor formale (gândire verbal – abstractă, formală) poate fi „activ”, în sensul desfășurării raționamentelor ipotetico-deductive, deși această activitate mintală nu îmbracă o formă concretă, ci una abstractă.

Metodele intuitive fac apel la mecanisme psihologice diferite față de cele implicate în metodele active și nu sunt suficiente pentru dezvoltarea gândirii.

Școlarul trece treptat de la acțiunea modelată obiectual la acțiunea mintală, interiorizată. Aceasta din urmă devine reversibilă și prescurtată, ceea ce marchează formarea operațiilor mintale. La rândul lor operațiile se grupează în structuri funcționale care nu sunt altceva decât aptitudini, capacități de acțiune mintală care, în interacțiune cu alți factori interni și externi, determină reușita școlară a elevului.

Motivația de a învăța este segmentul primordial al succesului școlar. Sursele motivației sunt multiple și complexe. Motivația poate fi definită ca fiind acele mobiluri interioare care direcționează comportamentul uman. Componentele interne ale motivației pentru a învăța sunt:

Curiozitatea este un motiv intrinsec de a studia și, deci, învățarea nu rămâne a fi dependentă doar de „răsplata” profesorilor.

Autoeficiența care poate fi explicată prin puterea de a gândi pozitiv, prin „încrederea în propriile forțe” și „prezența convingerii de reușită” și are patru surse de bază: realizarea performanțelor, experiența indirectă, persuasiunea verbală și starea psihologică.

Realizarea performanțelor reprezintă situațiile în care elevii au avut succes și amintirea acestora, în continuare, îi sporesc autoeficiența. Experiența indirectă apare atunci când elevul conștientizează rolul unui model de succes (permanent sau situațional) și încearcă să adopte comportamente sau atitudini ale acestuia. Persuasiunea verbală este secvența în care intervine cineva încercând să convingă elevului că este capabil să realizeze cu succes sarcina respectivă. Sursa finală posibilă a autoeficienței este starea psihologică – acele sentimente și trăiri interioare care „asigură” elevul de iminența eșecului sau de obținerea succesului.

De exemplu, un elev se poate simți rău (fizic) atunci când are de susținut un examen. În aceste condiții, profesorul nu poate întreprinde prea multe acțiuni cu scopul de a ameliora starea elevului. În schimb, în viitor, el ar putea propune elevului respectiv anumite exerciții de relaxare înainte de probele de evaluare sau chiar un training de desensibilizare și depășire a anxietății și fricii.

Atitudinile sunt o comoditate iluzorie. Și asta pentru că, de cele mai dese ori, atitudinile sunt iscusit menajate sau disimulate. De exemplu, un elev oarecare poate avea o atitudine negativă față de un anumit profesor, dar întâlnindu-se cu acesta se comportă respectuos, manifestând o „atitudine binevoitoare”, ceea ce nu ar manifesta și în discuție cu fratele.

Pentru profesor este foarte important să cunoască care este atitudinea elevilor săi, cu referire, în special, la conținutul disciplinei.

Competența este în corelație directă cu autoeficiența. Ființele umane simt plăcere colosală atunci când fac ceva foarte bine. Filozofia competenței este simplă: dați cuiva un pește și va avea ce mânca o zi, învățați-l să pescuiască și va mânca o viață.

Supportul colegilor, părinților și profesorilor, respectul și încurajarea acestora sunt foarte importante pentru elevi, în special, în încercarea lor de a dobândi anumite competențe.

Motivația extrinsecă este concepută ca o secvență de evenimente, care constă din: atenție, relevanță, încredere și satisfacție. De exemplu, la început profesorul captează atenția elevilor, apoi oferă relevanță celor predate în corespundere cu scopurile personale ale elevilor și necesitățile acestora. Atunci când procesul instructiv-educativ se desfășoară eficient, elevul capătă încredere în sine și în profesor. În urma cunoștințelor recent asimilate elevul obține satisfacția, care asigură continuitatea procesului de învățare.

Încrederea de sine poate fi dezvoltată prin:

- Creați elevilor unele așteptări pozitive în ceea ce privește obținerea succesului prin divizarea scopurilor complexe în secvențe mai mici.

- Oferiți elevilor posibilități de a obține succese. Elevii câștigă o încredere mai mare în sine dacă li se acordă asistență suficientă pentru a realiza sarcina pe care nu o pot executa fără ajutorul cuiva.

- Acordați-le elevilor posibilitatea de a-și controla într-o măsură anumită propria instruire. Ajutați-i să înțeleagă că învățarea este o consecință directă a eforturilor depuse de ei.

Satisfacția elevilor poate fi intensificată prin celebrarea reușitelor. Recunoașterea succeselor elevilor, atât în public, cât și în particular, consolidează comportamente și atitudini care au asigurat obținerea succesului. În continuare elevii vor tinde să procedeze în mod similar sau chiar mai elaborat, avînd scopul de a reuși din nou.

Uneori satisfacția elevilor este intensificată de comparația pe care o face elevii a reușitelor proprii cu cele ale colegilor. Atunci când remarcă o atare situație, profesorul trebuie să menționeze faptul că rezultatele învățării sunt individuale și trebuie să corespundă așteptărilor personale.

Inteligența școlară nu este o valoare psihică absolută. Eficiența ei este condiționată mereu de întreaga viață a elevului, mai ales de particularitățile afectiv-motivaționale și conative ale personalității. Există o tendință de creștere a rolului factorilor nonintelectuali de personalitate în determinarea reușitei școlare pe măsura trecerii de la o clasă la alta.

Dezvoltarea psihică a elevului are o „istorie individuală”, a cărei fundamentare se realizează încă din familie. Copilul, crescut într-un anumit tip de climat afectiv și intelectual, va asimila mai ușor acele valori socio-culturale cu care vine în contact repetat și nemijlocit încă prin modelele de conduită ale părinților. Familia îndeplinește, prin funcția sa de socializare a copilului, un rol nebanuit de important în formarea ierarhiei valorilor individuale. Familiile cu nivel de aspirație ridicat, orientate spre succese și performanțe, acordă o importanță deosebită reușitei școlare a copilului. În acest tip de familie, la baza motivării bucuriilor sau a necazurilor, a succeselor sau a insucceselor, într-un cuvânt a autoevaluării, stau realizările.

Încrederea în sine observată la elev este „oglindea” încurajării și a încrederii ce i se acordă în familie și în școală. Pe baza evaluării sistematice a randamentului școlar, elevul își formează o autoevaluare din ce în ce mai realistă, care se manifestă, la rândul său, în nivelul de aspirație al elevului.

Cunoașterea și afectivitatea sunt strâns legate. Ele se dezvoltă simultan, în relație reciprocă. Factorul afectiv, inclusiv cel atitudinal, constituie principala forță motrice a activității școlare. Activitatea școlară încununată de succes întărește, consolidează factorul afectiv.

În general, legătura dintre atitudinea față de activitatea școlară și reușita școlară este extrem de solidă. Progresele în dezvoltarea aptitudinii școlare sunt cu atât mai evidente cu cât mai pozitivă este atitudinea elevilor față de activitatea școlară și cu cât aceasta activitate are o semnificație mai mare.

Sentimentul succesului, al satisfacției ca factor motivațional foarte important, apare la elev doar în acele situații școlare în care i se cere să realizeze sarcini serioase și dificile pentru el. Deci lipsa de exigență și de solicitare fizică sau mentală nu poate asigura satisfacția elevului.

Comportamentul elevului în situațiile școlare depinde, pe lângă nivelul său intelectual, de ambiția, de curajul lui de a face față sarcinilor școlare. Într-un mediu stabil, în care copilul se simte iubit, în care găsește modele optimiste de comportament care-i asigură speranța reușitei, el va avea curajul înaintării, al angajării elevului în situații școlare sau extrașcolare chiar și dificile. Dimpotrivă, într-un mediu neechilibrat și frustrant, neliniștit și supraprotector, elevul își pierde încrederea în reușită și se apără împotriva noilor decepții prin reducerea nivelului de aspirație.

Există o relație de interacțiune între succesul școlar și nivelul de aspirație al elevului. Nivelul de aspirație trădează, de regulă, nevoia de autorealizare și autocunoaștere, expilcând în parte măsura în care elevul se angajează într-o sarcină școlară dată. Nivelul de aspirație ridicat poate duce, mai ales dacă situația este saturată în valențe pozitive, la o puternică angajare a eului în îndeplinirea sarcinii.

Rezultatele școlare ale elevilor cu nivel de aspirație ridicat sunt mai bune față de reușita celor cu nivel de aspirație scăzut. Randamentul școlar este deci în corelație cu aspirațiile și nu cu așteptările. Sfera de acțiune a nivelului de aspirație este variabilă de la un elev la altul.

Reușita școlară este influențată, de asemenea, mai mult sau mai puțin indirect, de aspirațiile grupului social (familia sau grupul școlar) din care face parte elevul. El nu poate fi „izolat” de mediul social în care își desfășoară activitatea și sub influența căruia își formează conștiința de sine, fără de care nu se poate vorbi despre nivel de aspirație. De regulă, aspirațiile elevului evoluează pe fondul interacțiunilor sociale, în sensul unei apropieri de aspirațiile mai ridicate ale membrilor grupului de referință, dar fără ca această tendință spre „uniformizare” să șteargă diferențele individuale privind mărimea nivelului de aspirație. Dacă nivelul de aspirație este depășit de cel de performanță, elevul își poate anticipa, drept scop, un rezultat școlar superior performanței anterioare. Nivelul de aspirație și cel de performanță pot fi deci ascendente, sub influența mobilizatoare a trebuinței de performanță realizându-se astfel autodepășirea.

Concomitent cu formarea imaginii eului, elevul își cunoaște mai realist capacitățile, își planifică mai eficient efortul, adaptându-se în mod

progresiv la mediul și la activitatea școlară, care deschid calea unor noi satisfacții – insatisfacții, plăceri – neplăceri, aprobări – dezaprobări sociale. În contextul acestor efecte ale gradului de adaptare, care reglează comportamentul elevului, se formează nivelul de aspirație.

Actul predării – învățării – evaluării se realizează în contextul unor atitudini și relații între dascăl – elevi, elevi – elevi, elev – clasa de elevi. Asemenea interacțiuni determină un climat psiho-social în cadrul lecțiilor care poate favoriza sau defavoriza optimizarea predării și învățării.

Îndemnul adresat în urmă cu două secole de Jean Jacques Rousseau „începeți dar prin a vă cunoaște copiii” se află și astăzi la temelia educației.

Pornind de la „începeți dar prin a vă cunoaște copiii” putem constata faptul că nu de puține ori dascălii își orientează atenția și explicațiile spre unii elevi și îi ignoră pe alții, că înlesnesc participarea activă a unor elevi și o descurajează pe a altora, acordând o atenție mai mare elevilor buni, în timp ce elevii slabi nu sunt luați în seamă. Aceste diferențe oferă unor elevi posibilități mai mari de afirmare, în cadrul aceleiași clase.

Un dascăl bun trebuie să cunoască bine fiecare elev să-l folosească potrivit capacităților sale, dirijându-i activitatea în cooperare cu ceilalți elevi și se caracterizează prin empatia, prin capacitatea de a sesiza și înțelege nevoile și problemele elevilor, de a se identifica cu ei, adaptându-și comportamentul didactic și afectiv la cerințele lor, bucurându-se odată cu ei de succesele obținute.

Competențele și capacitățile necesare unui bun cadru didactic (după Ioan Jinga) sunt:

- Competențe de specialitate: cunoașterea conținuturilor predate, capacitatea de a stabili legături între teorie și practică, capacitatea de înnoire a cunoștințelor, în consens cu noile achiziții ale științei.

- Competențe psihopedagogice: capacitatea de a cunoaște copiii și de a lua în considerare particularitățile lor de vârstă și individuale la proiectarea și realizarea activității instructiv-educative, capacitatea de a proiecta și a realiza optim activități instructiv-educative și capacitatea de a-i pregăti pe copii pentru autoinstruire și autoeducare.

- Competențe psihosociale și manageriale: capacitatea de a organiza copiii în raport cu sarcinile instruirii și de a stabili responsabilități în grup, capacitatea de a stabili relații de cooperare, capacitatea de a-și asuma răspunderi și capacitatea de a orienta și coordona, îndruma și motiva, de a lua decizii în funcție de situație.

Rolul dascălului este să monitorizeze predarea, pentru a fi sigur ca informația se transmite corect și că poate servi ca punct de plecare pentru diverse întrebări. Dacă grupurile de experți se împotmolesc, dascălul poate să îi ajute pentru a se asigura că aceștia înțeleg corect și pot transmite mai departe informațiile.

Reușita școlară reprezintă raportul dintre efectul obținut și efortul depus în procesul de învățământ.

Factorii și cauzele generatoare de suprasolicitare pot fi structurați în funcție de următoarele instanțe: elev, cadru didactic, școală, mediu socio-familial.

Cauze care țin de elev:

– starea de sănătate, unele deficiențe senzoriale sau/și tulburări de personalitate ;

– deficiențe în dezvoltarea fizică a elevilor;

– dificultăți de adaptare a unor elevi la regimul școlar ;

– supraîncărcarea cu activități școlare și extrașcolare ;

– nerespectarea unui regim rațional de muncă și odihnă etc.

– eficiența activității didactice.

Cauze care țin de cadrul didactic:

– dozarea defectuoasă în timp a conținutului programelor și manualelor școlare;

– supraîncărcarea elevilor cu teme pentru acasă;

– orare defectuos întocmite, fără respectarea curbelor de efor zilnic și săptămânal;

– oboseala pricinuită elevilor din cauza nerespectării de către cadrele didactice a diferențelor individuale etc.

Stilul pe care dascălul trebuie să-l adopte la clasă trebuie să fie democratic, pentru ca:

– elevului să i se permită să fie activ, atent pe tot parcursul activității ;

– atmosfera din clasă să fie de cooperare, de respect, de toleranță;

– să sprijine elevii, să le dirijeze activitatea, să permită fiecărui elev să lucreze în ritmul său;

– să determine elevii să gândească, să comunice, să pună întrebări, să răspundă ;

– să aplice metode didactice pentru elev, prin elev și împreună cu elevul.

În funcție de stilul adoptat elevii se vor implica activ, își vor dezvolta încrederea în forțele proprii, vor învăța să asculte și să respecte opiniile

celorlalți, vor deveni parteneri ai dascălului, întreaga clasă devenind o comunitate liberă și eficientă. Elevul trebuie lăsat să comunice liber în legătură cu ceea ce a înțeles din lecție, să explice cu cuvintele sale, dascălul constatând astfel creativitatea, inteligența elevului.

Obținerea succesului școlar presupune o adaptare cu dublu sens: pe de o parte a copilului la activitatea școlară, iar pe de altă parte a școlii la factorii interni ai acestuia. Deci este necesar să adaptăm la particularitățile elevilor activitatea didactică (a conținutului ei, a metodelor folosite și a formelor de desfășurare).

Cunoașterea particularităților psihofizice ale elevilor reprezintă condiția necesară adaptării strategiilor de tratare diferențiată a elevilor. Reușitele noastre vor fi cu atât mai mari, cu cât pătrundem mai adânc în viața elevilor noștri, le cunoaștem stările sufletești, slăbiciunile, năzuințele personale.

Putem spune că succesul are un efect mobilizator, stimulativ asupra elevului, după cum insuccesul este descurajant. Prin urmare succesul corelează pozitiv cu performanța școlară, cu satisfacția în muncă și cu dorința de a învăța din ce în mai bine.

Bibliografie

- [1] Ausubel P. D., Robinson G., Floyd – Învățarea în școală, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1981.
- [2] Băban, A. – *Consiliere educațională – Ghid metodologic pentru orele de dirigenție și consiliere*, Cluj – Napoca, 2001.
- [3] Caluschi, M. – *Probleme de psihologie socială*, Editura Cantes, Iași, 2001.
- [4] Kulcsar, T. – *Factorii psihologici ai reușitei școlare*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1978.
- [5] Lemeni, G., Miclea, M. – *Consiliere și orientare*, Editura ASCR, Cluj- Napoca, 2004.
- [6] Pavelcu, V. – *Cunoașterea de sine și cunoașterea personalității*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1980.
- [7] Rădulescu, S, Banciu D., Voicu M. – *Adolescenții și familia (socializare morală și integrare socială)*”, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1987.
- [8] Vrabie, D. – *Atitudinea elevului față de aprecierea școlară*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1987.
- [9] Zlate, M. – *Psihologie – Eul și personalitatea*, Editura Trei, București, 2004.